

Levél az ünnepelthez

Kedves Gyula Bátyánk!

Most, amikor egy ország kér bebocsátást józsefhegyi otthonodba, hogy ki szóval, ki karal köszöntsön-ölelhessen 80. születésnapodon, — ez emberáradatban vess ránk is egy pillantást, magyar színészekre, kik itt szorongatjuk kezünkben a köszönet megfonnyadt virágait. (Hogy miért fonnyadtak? Mert megkérték ezek is, mint műveid méltó bemutatói!)

A *Tiszatájat*, s benne Annus Jóskát kárhoztasd, hogy személyemben a színészek közül Neked csak egy „ceruzahegyező” jutott. (Ő kért fel.) Valamint a sorsot, hogy elragadta közülünk szeretett színészedet, Latinovits Zolit, ki tollforgatónak is jeles volt.

Kerülendő a közhelyeket — már csak az ünnepelt iránti tiszteletből is, meg illetéktelenségem okán —, nem méltatom most verseidet. Mások dolga. S hogy mit jelentenek nekünk, versmondóknak, azt meg tapasztalhattad már nemegyszer az évtizedek során sokfelé — nem csak itthon! Legutóbb tán 75. születésnapodon az Egyetemi Színpadon mérve le hatásukat rajtunk előadókon s a közönségen is.

De mit jelentenek nekünk drámai alkotásaid?! Mit? *A magyar színházat!* Hogy esténként az ne csak jól-rosszul sikerült magamutogatásaink színhelye legyen, de egy nemzet, nagy nyilvános szabadegyeteme, *népfőiskolás teátrum*, hol főtantárgya a *nemzeti önismeret!* Öntudat és önérzet! Előadók — tanárok pedig mi: elhivatott színészek — rendezők. (Nem miénk az érdem. Nemzeti színjátszásunk nagy korszakaiban ez mindig is így volt! Most teszünk róla — megkésve —, hogy ismét így legyen!)

„Veszélyes játék részesei vagytok ti, napi jellemformálók” — írtad néhány esztendeje születésnapomra, rólunk, színészekről szóló versedben. Majd így folytattad „...mert hová visz ez a jellemesedés?... Hányszor ijesztett fejlődésnek!” Köszönjük a féltést! De magad is tudod: van rosta! Mert „elbukik ezen a tűzpróbán — bár dicsfény közepette — a balek, a ri-pacs, mindaz, aki csak kelletti magát, riszál, s nem úgy alakít, hogy maga is alakuljon!”

Köszönjük szerepeidet! Még a „negatívokat is”! Általuk „léphetünk feljebb e szent deszkán: a nép — a nemzet, a végzet színe elé!”

Megvallom, nehéz próbára teszel bennünket „teátrista néptanítókat”! Színész s ember legyen a talpán, ki méltón tud azonosulni Kossuthoddal, Dózsáddal, Telekiddel stb., mert: Velled kell azonosuljon. Meggyőződéssel, hittel, lelkesedéssel még tán bírnánk is, de a талант, bölcsesség, értékkülönbözet, hamar kifog rajtunk, egyszerűben figyelmeztet csak interpretátori beosztásunkra. Légy hát velünk elnéző és tekintsd a szándék tisztaságát! De köszönjük a részt vállalás, a virtus, az okos föladat, a nagy próbatétel, a reményteli tanítás — fölvilágosítás megannyi lehetőségét.

Most itt számot kellene adnom arról, hogyan éltünk eddig a Tőled kapott lehetőségekkel? Mihez kezdtünk ránk bizott műveiddel? Tartok tőle, hogy más irányt venne e köszöntő! Így hát nem leszek ünneprontó, mert sorolhatnék hamis adatokat, bemutatókról, előadászámokról, vidéki-pesti sikerszériákról. De mit sem bizonyítanak abból, ami sokakat felmenthetne az „adós” bélyege alól. A kimutatott „nézőszám” sem vakít el. Egy ügyes közönségszervező a leggyengébb előadást is eladja, „dotálva”, diákberletben, katonaságnak, jutalmul a katonai díszszemlén való derék részvételért; igazgatói — tanácsi — megyei — minisztériumi jelentésekben, költségvetésekben is jól mutat (prémium reményét is megcsillantja) egy új magyar darab terve, hát még igazolt, „kipipált” bemutatója! S a megjelent kritikák!?! Ó, kifogyhatatlanok vagyunk a szemfényvesztésben, miközben önmagunkat, közművelődésünket, egész népünket csapjuk be mit sem érő, hazug statisztikákkal.

Akkor hát hol a válasz kérdésemre? Hol mérhető műveid, munkánk hatása? A közönségen! Az mérhető? — kérdezed joggal. Igen! De e hiteles információt — megbocsáss a fontos-

kodásért — csak *mi* adhatjuk, *színészek*, kik ott állunk estéről estére tolmácsaidként „a színpad kohójában”, s fülünk, agyunk, szívünk, idegrendszerünk fogja föl, ahogy például Teleki Lászlóként szólunk Veled Orczynénak: „A közös átok ellenségeit most mi gyúrjuk össze, a már becsaphatatlan, mert örökre egymásra utalt sorstársakat: a románokat, szerbeket, csehek... az én elveim alapján!” Ó, bár Te is hallanád ilyenkor, hogy fogadja magába ez ősi kívánságát, történelmünk, irodalmunk, gondolkodóink nagyjainak a *Közönség!* Nem csak hallja, de velünk, Veled együtt érzi: *nincs más út!*

De menjünk tovább, a fiatal Tisza Kálmánnak ezt mondja Teleki: „Egy okkal több, hogy álljuk, épp mi álljuk a harc kockázatát! Mert az még most is az a régi szép harc, ami ma sincs leverve, csak visszaszorítva, a széthúzásunk folytán! — Most dől el, utoljára tán, lesz-e Magyarország. Rajtunk áll! Isten ezt adta kezünkbe!” Csend van a nézőtéren, mérlegelő, okosodó csend, ki-ki vérmérséklete, félteni valója szerint hallgat.

„Alig fél éve, hogy — alig mérföldnyire innen — Széchenyi István, a legnagyobb magyar — agyonlőtte magát. Nem tudjuk, nem azzal a figyelmeztetéssel-e: föladat az is, hogy tisztán tegyük magunkat a sírba. És — ha már az a sorsa — akár egész népünket is makulátlanul, emelt fővel vezessük le a történelem színteréről!” S halljuk a nézők ellenkező, élni akarását!

Vagy kell ennél világosabb szerepszöveg magyar színészeknek, mint amikor a „Testvérekben” Gergely és György, a két Dózsa testvér, a nemzeti-nézőtér szabadegyeteme előtt, így érvel egymásnak:

„Gergely: Az csak a kisebb baj, hogy kiknek leszél híjával. A nagyobb az lesz, hogy kik-mik csatlakoznak majd hozzád. Az életnek az a rengeteg bosszúsomjas nyomorékja, érvényesülést óhajtó eszelőse, az a tömérdék lelkiárva!

György: Győzelemre vezetem őket!

Gergely: Akkor csapódik majd hozzád a legtöbb koncleső, a más érdemét fölzabáló! Se-hova nem gyűlne rágóféreg annyi, mint egy győztes zászló alá!

— Nincs nagyobb veszély, mint olyan győzelmet aratni, aminek a hódítmányára nem vagyunk fölkészülve!

— Virtus kell minden harchoz. De a szabadságharchoz kell csak igazán. Mert ott a győzelem után jön csak a legnagyobb harc.

— Az erőszakkal szerzett szabadság, nem fekszik össze az erőszakkal. Fegyverrel szerzett és őrzött szabadságban vagy a fegyver tűnik el, vagy a szabadság! — ...amilyen mértékben harcoljuk ki a szabadságot, olyan mértékben szervezzük tüstént renddé!”

Szinte érdemtelennek éreztük magunkat, színészek, hogy ezeket a szavakat, a magunk fogalmazta igazságként mondhatjuk el esténként. De legalább a nézőtér feláramló atmoszféráját élvezhetted volna Magad, ha csak néhány este is, hogy elhidd, fölfogd az egyetlen és csalhatatlan bizonyítékot!

Nincs az a híres világirodalmi szerep, „színeszálom”, mely lehetőségeiben fölülmúlná ugyancsak e drámád záró szavait, Dózsa Györgyöd ajkán: „Isten veled, testvér! Te voltál a lelkem jobbik fele. Szemben álltál velem és mégis hűségesebb voltál hozzám, mint én magam. Harcolni tudtunk egymással úgy, hogy nem elpusztítani, elgáncsolni akartuk egymást, hanem fölemelni. Mint a kerekas kút páros vödre, az is segítette a másikat, aki épp lefelé haladt. Úgy bízott abban. Úgy bízott a testvérség erejében!

Én harsogtam a vezényszavakat, de attól, hogy Te mellettem álltál, attól esett a nagy csoda, hogy már kezdettől fogva sem katonák vad gyülekezetét vezettük, hanem egy nagy atyafiságot... hogy úgy voltál öcsém, s én úgy lehettem bátyád, hogy attól egy árva nemzet vált ismét családdá, s fonódik össze... a gázszban?”

Az ezt követő, feldübörgő taps, többet jelentett egyszerű sikernél. Vélemény volt, együttérzés, szavazás, a Népfőiskolai Teátrum hallgatóinak „jelenléti íve”.

Mire ezek a sorok megjelennek (Te ismered legjobban a nyomdai átfutási időt!), ismét „katedrádra” lépünk, a Nemzeti Színház „teátrista néptanítói”. S ha megtisztelsz bennünket (mint Mester a tanítványait) jelenléteddel, magad is tapasztalhatod majd, hogy nem az Ün-

nep, nem e köszöntő ürügyén bizonygattam csak : a nézőtér közönségén mérhető egyedül drámai műveid értéke, s a mi munkánk értelme, szépsége. (Persze, kell a kinyomtatott írás is, de a dráma a színházban éli eleven életét, mert arra született!)

Figyeld majd a „Tiszták” közönségét, a nemzeti színházi felújításon, Perella Raymund és Vilmos molnár párbeszéde alatt.

V.: „Vigyázzunk azért mégis a szóval.

P.: Hogy árulónak mondom az árulót?

V.: Hátha csupán csüggedő?

P.: Te látsz különbséget?

V.: Az áruló jutalomért teszi, vérdijért. A csüggedő, mert nem bírja tovább.

P.: Elcsüggedt? Megrakott kandallója mellett, frissen fejt bögre teje előtt, a felesége melegítette tollas ágyban?

V.: A kandallóknál rég zsoldosok ülnek, a tejelő tehenet levágták első lakomájukra, arról pedig, hogy asszony s leány kinek melegít ágyat, jobb nem beszélni! Amit pedig csak betakaríthattak búzát, gesztenyét: elvitte az ellenség, a visszalopott keveset meg elkunyeráltuk nektek.

P.: ...Kaptak ízelítőt új uraiktól, hogy mi azoknál a robot, tized!

Vilmos: Így van, uram. A szabadság megbecsüléséhez a szabadság elvesztése kell...” stb.

És majd szolgáljon megnyugtatóra és biztosítékul, hogy ha rosszul sáfárkodunk műveiddel, szerepeiddel, a magunk sikere is elmarad. Márpedig nem ismertem még pályatársat, aki a bukásban lelte örömét.

Ne sajnáld hát a fáradságot, a látszólag elvesztett időt újabb művek írására. Sok „anyag” hiányzik még a „Népfőiskolai Teátrum tantervéből”. De inkább küzdjünk a bőség zavarával, mintsem hiányt pótló silányságok közt tegyünk ízlésromboló engedményeket, visszalépésre kényszerülve, magunk is értéktelenedve, föladva, ahová már végre eljutottunk!

Ehhez kívánunk Neked változatlan és állandósult jó egészséget, példamutató örökifjú frisséget, sziporkázó szellemed és humorod kiapadhatatlanságát, néha-néha (hogy ne legyünk terhedre) személyes, fizikai jelenléted termékenyítő, helyreigazító közelségét!

És ministráns korodi emlékeidet idézve, bátorkodom most így zárni köszöntésemet: az Isten éltesen! De magad is igyekezz, hogy az Ember se maradjon tétlen. Remélem, nem tartod sem túlzott, sem önző kívánságnak. Egy nemzetet túl, Flóra asszonynak és családotnak szerzel vele örömet! Megilletődve köszönt öcséd, pályatársai nevében:

SINKOVITS' IMRE

egy, magad mondottad: vízi
HORVÁT SZÁMAZÁSÚ, ám
mégis Magyar Teátrista